

Białystok, dnia 14 lutego 2018r.

Prof. dr hab. Mirosława Melezini
Katedra Prawa i Administracji
Wydział Nauk Społecznych i Humanistycznych
Państwowa Wyższa Szkoła Informatyki
i Przedsiębiorczości w Łomży

Recenzja

**rozprawy doktorskiej mgr. Remigiusza Wrzoska
pt. „Degresja karania w polskim prawie karnym
skarbowym”, Warszawa 2018, ss. 321**

1. Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska poświęcona jest problematyce degresji karania w polskim prawie karnym skarbowym. Jest to obszerne opracowanie, liczące 321 stron tekstu merytorycznego. Pozostała część to bibliografia (wykaz aktów prawnych, literatury i orzecznictwa).

W przypadku rozprawy doktorskiej istotne znaczenie ma wybór problemu badawczego (tematu rozprawy) i jego ranga. Od rozprawy doktorskiej oczekuje się bowiem, że będzie ona stanowiła oryginalne rozwiązanie zagadnienia naukowego, a przy tym wykaże ogólną wiedzę teoretyczną Autora rozprawy w dziedzinie prawa karnego materialnego i umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Uważam, że temat pracy został wybrany trafnie i bardzo dobrze nadawał się do przygotowania rozprawy doktorskiej. Jest to temat ważny zarówno z teoretycznego, jak i praktycznego punktu widzenia oraz niezwykle aktualny. Praca dotyczy problematyki z zakresu prawa karnego skarbowego, stanowiącego wyspecjalizowaną dziedzinę prawa karnego, która nie tak często – jak w przypadku prawa karnego powszechnego – jest podejmowana w opracowaniach monograficznych. Precyzując zakres tematyczny rozprawy należy wskazać, że przedmiotem zainteresowań badawczych Autora jest ustawowa degresja karania (redukcja odpowiedzialności karnej) sprawców przestępstw skarbowych i wykroczeń skarbowych, stanowiąca specyficzną cechę filozofii karania, przyjętą w obszarze prawa karnoskarbowego. Kompleksowe ujęcie tak wskazanej problematyki pełni rolę kluczową z punktu widzenia oceny trafności wyboru tematu. Przede wszystkim w polskim piśmiennictwie karnistycznym brak jest opublikowanego monograficznego opracowania poświęconego degresji karania na gruncie obowiązującego kodeksu karnego skarbowego.

Zajęcie się przez Autora tytułowym zagadnieniem zasługuje zatem na uznanie. Oczywiście w literaturze mamy wartościowe opracowania, w tym w postaci monografii (praca I. Zgolińskiego pt. „Dobrowolne poddanie się odpowiedzialności w prawie karnym skarbowym”, Warszawa 2011; J. Sawickiego pt. „Zaniechanie ukarania jako element polityki karnej w prawie karnym skarbowym”, Wrocław 2011), czy artykułów, mamy także opracowania podręcznikowe oraz w postaci komentarzy do kodeksu karnego skarbowego, ale są to opracowania, których przedmiotem są wybrane instytucje związane z degresją karania, albo mają charakter przyczynkarski i dotyczą problemu w sposób punktowy. Potwierdza to potrzebę kompleksowego, odpowiednio pogłębionego podejścia do analizowanego problemu.

Za trafnością wyboru tematu rozprawy przemawia także waga tematu badawczego i jego doniosłość z punktu widzenia kształtowania odpowiedzialności karnej za przestępstwa skarbowe oraz wykroczenia skarbowe. Warto podkreślić, że zadania współczesnego prawa karnego skarbowego w postaci zabezpieczenia interesów finansowych Skarbu Państwa, jednostek samorządu terytorialnego oraz Unii Europejskiej realizowane są za pomocą bardzo zróżnicowanego instrumentarium, w ramach którego instytucje degresji karania odgrywają doniosłą rolę, zwłaszcza że w prawie karnym skarbowym chodzi nie tylko o represję, ale także o wyrównanie uszczerbku finansowego Skarbu Państwa lub innego uprawnionego podmiotu.

2. Doktorant za główny cel rozprawy, bardzo klarownie określony we wstępie, przyjmuje, że jest nim „całościowe przedstawienie wraz z wnikliwą analizą, przewidzianych w kodeksie karnym skarbowym /.../ możliwości rezygnacji z pociągnięcia do odpowiedzialności karnej sprawcy przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego lub stosunkowo łagodnego jego ukarania /.../” (s. 9).

Dążąc do realizacji wyznaczonego celu Autor przyjmuje jako główną hipotezę badawczą – tezę, że „niepodleganie karze gwarantowane w Kodeksie karnym skarbowym oraz stosowanie wszystkich innych rozwiązań ustawowych stanowiących reakcję na czyn karny skarbowy, które są korzystne dla sprawcy jest ściśle związane z przypadkami, w których dochodzi do dobrowolnego uiszczenia wymaganej należności publicznoprawnej i zgody na przepadek przedmiotów (zwłaszcza gdy ma on obligatoryjny charakter), względnie gdy można liczyć na to, że sprawca w terminie określonym przez sąd uiszcza na rzecz pokrzywdzonego Skarbu Państwa, jednostki samorządu terytorialnego lub Unii Europejskiej całą uszczuploną należność publicznoprawną” (s. 10). Tak sformułowaną hipotezę główną Autor uzupełnia o dwie hipotezy dodatkowe (s. 10-11). Pierwsza – przyjmuje, że „spod przewidzianych w k. k. s. możliwości degresji karania są wyłączeni niektórzy sprawcy

przestępstw skarbowych, których ustawodawca uznał za szczególnie niebezpiecznych dla porządku finansowoprawnego”. Trzecia hipoteza głosi, że „przy pociąganiu do odpowiedzialności za wykroczenia skarbowe ustawa nie przewiduje żadnych wyłączeń podmiotowych, ani przedmiotowych spod możliwości stosowania instytucji degresji karania, natomiast przy przestępstwach skarbowych takie ograniczenia przedmiotowe niekiedy pojawiają się, a dotyczą przestępstw o średnim albo o najwyższym ciężarze gatunkowym /.../”. Tak sformułowane hipotezy zasługują na aprobatę. Następnie Autor poddaje je weryfikacji.

3. Stosownie do potrzeb tytułowego problemu naukowego i weryfikacji hipotez badawczych Autor posługuje się metodami analizy naukowej. Wykorzystuje metodę normatywną (analizy tekstu prawnego), dogmatyczną, analizy judykatury oraz metodę historyczną. Dobór metod badawczych jest właściwy i dobrze świadczy o umiejętnościach badawczych Doktoranta.

Pozytywnie należy też ocenić stronę warsztatową recenzowanej rozprawy. Autor rozważania oparł na bogatym dorobku piśmiennictwa (wykaz literatury zajmuje 16 stron) oraz dorobku judykatury, przy tym swobodnie porusza się w zebranych materiale źródłowym. Należy wysoko ocenić sposób prezentowania w rozprawie poglądów innych autorów, które przedstawiane są rzetelnie i z zachowaniem obiektywizmu.

Pod względem formalnym praca jest przygotowana dobrze. Starannie opracowane są przypisy (684) i to zarówno w warstwie merytorycznej, jak i redakcyjnej.

4. Struktura recenzowanej rozprawy jest przejrzysta i prawidłowa, a układ zagadnień tematycznych – przemyślany. Wydzielone w rozprawie jednostki redakcyjne tworzą logiczną i spójną konstrukcję pracy.

Praca składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów oraz zakończenia. Autor wywód rozpoczyna od prezentacji we wstępie celu rozprawy, problemów badawczych i metod analizy, a następnie w sposób syntetyczny przedstawia zawartość poszczególnych rozdziałów, na którą składa się:

- filozofia karania w obszarze prawa karnego skarbowego (rozdział I);
- ustawowo zagwarantowana bezkarność sprawcy wyrażającego czynny żal karny skarbowy (rozdział II);
- rezygnacja ze skazania sprawcy i warunkowe umorzenie postępowania karnego skarbowego (rozdział III);

- brak skazania i ograniczona możliwość orzekania prawnokarnych konsekwencji w przypadku dobrowolnego poddania się odpowiedzialności za czyn karny skarbowy (rozdział IV);
- skazanie z jednoczesnym odstąpieniem od wymierzenia kary lub też pozostałych środków karnych (rozdział V);
- ustawowe ograniczenia dla orzekania kary pozbawienia wolności grożącej za przestępstwa skarbowe. Możliwość orzekania kary ograniczenia wolności jako kary zamiennej (rozdział VI).

Treść rozprawy odpowiada jej tytułowi.

5. Rozprawę rozpoczynają (rozdział I) syntetyczne ale też treściwe uwagi poświęcone specyficznym cechom filozofii karania w prawie karnym skarbowym. Autor trafnie zauważa, że szczególnie przedmiot ochrony prawa karnego skarbowego i charakter deliktów skarbowych wymaga szczególnych środków reakcji prawnokarnej, wśród których doniosłą rolę odgrywają instrumenty, które tworzą system zachęt do dobrowolnego uregulowania przez sprawcę uszczuplonych należności publicznoprawnych, od których uiszczenia uchylił się popełniając przestępstwo skarbowe lub wykroczenie skarbowe. Autor zwraca też uwagę na priorytetowe znaczenie w prawie karnym skarbowym grzywny i na traktowanie kary pozbawienia wolności jako *ultima ratio*, o czym świadczy recepcja na grunt prawa karnego skarbowego przepisu art. 58 § 1 k. k. Jednocześnie słusznie nie kwestionuje przydatności kary pozbawienia wolności przewidzianej za przestępstwa skarbowe, a stosowanej czy to w odniesieniu do sprawców przestępstw popełnianych w ramach przestępczości zorganizowanej, czy popełnianych w powiązaniu z przestępstwami o charakterze kryminalnym. Uważam, że bardzo cenne są informacje Autora zamieszczone w przypisach na temat zakresu stosowania poszczególnych instytucji degresji karania i roli grzywny w praktyce. Okazuje się, w 2016r. grzywna stanowiła 91,5% ogółu skazań za przestępstwa skarbowe (s. 23), a niemal połowa wszystkich spraw karnych skarbowych kończyła się w drodze dobrowolnego poddania się odpowiedzialności (s. 26). To tylko potwierdza praktyczną doniosłość problemu badawczego podjętego przez Autora.

W rozdziale II pracy Autor dokonuje analizy pierwszej instytucji degresji karania, jaką jest czynny żal karny skarbowy, który ustawowo gwarantuje bezkarność sprawcy przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego w przypadku samodenuncjacji po fakcie popełnienia czynu i spełnieniu innych przesłanek, ale pod warunkiem uiszczenia w całości uszczuplonej należności publicznoprawnej. Autor wnikliwie analizuje zarówno aspekty materialnoprawne, jak i procesowe czynnego żalu, omawia przesłanki klauzuli

bezkarności oraz wyłączenia podmiotowe jej stosowania, wskazuje na rozbieżności stanowisk doktryny w kwestii uzasadnienia wprowadzenia instytucji czynnego żalu do ustawodawstwa karnego, a także ewolucję uregulowań dotyczących czynnego żalu jako instytucji prawa karnego skarbowego.

Interesującym wątkiem tej części rozprawy jest analiza i ocena nowych uregulowań k. k. s., uzupełniających przepisy o czynnym żalu (wprowadzonych ustawą z 30.06.2005r. oraz ustawą z 9.03.2017r.), a dotyczących odpowiednio niepodlegania karze za przestępstwo skarbowe lub wykroczenie skarbowe w związku ze złożeniem korekty deklaracji podatkowej (art. 16a k. k. s.) oraz wyłączenia odpowiedzialności karnej podatnika, który złożył zeznanie w przypadku gdy zawiera ono błędy lub oczywiste omyłki powstałe z winy organu podatkowego lub płatnika (art. 16b k. k. s.). Autor, dzieląc poglądy doktryny, trafnie uznaje, że przepis art. 16a k. k. s. jest zbędny, a dla sprawców oszustw podatkowych w wypadku ich czynnego żalu wystarczający jest przepis art. 16 k. k. s. (s. 64 i 287). Z kolei w odniesieniu do regulacji z art. 16b k. k. s. zgłasza zasadne wątpliwości co do uznania przepisu art. 16b k. k. s. za postać czynnego żalu, co też podnoszone było w doktrynie (s. 65-66).

Rozdział III rozprawy obejmuje rozważania na temat warunkowego umorzenia postępowania karnego skarbowego, która to instytucja stanowi rezygnację ze skazania sprawcy przestępstwa skarbowego, a została przejęta z prawa karnego materialnego. Autor odwołując się w szerokim zakresie do piśmiennictwa i orzecznictwa sądowego przedstawił wnikliwą analizę kształtu prawnego instytucji warunkowego umorzenia postępowania karnego skarbowego ze szczególnym uwzględnieniem zakresu jej stosowania, przesłanek i wyłączeń.

Kolejna część rozprawy oznaczona jako rozdział IV, dotyczy tradycyjnej instytucji degresji karania jaką jest dobrowolne poddanie się odpowiedzialności za czyn karny skarbowy, określanej dawniej mianem „dobrowolnego poddania się karze”. Autor zakresem rozważań obejmuje wszystkie rozwiązania tej instytucji ujęte w części materialnej kodeksu karnego skarbowego oraz w jego części procesowej. Na uznanie zasługuje gruntowna analiza uregulowań aktualnie obowiązujących, która wzbogacona jest o rozważania historyczne, ukazujące ewolucję omawianej instytucji. Wskazując na najszerszy – spośród instytucji degresji karania – zakres jej wykorzystania w praktyce, Autor słusznie akcentuje niewątpliwe walory instytucji dobrowolnego poddania się odpowiedzialności. Trafnie stwierdza, że jej stosowanie jest „nie do przecenienia i to zarówno dla sprawców stosunkowo drobnych czynów karnych skarbowych, dla organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości oraz dla podmiotów publicznoprawnych pokrzywdzonych czynem zabronionym” (s. 292).

Z punktu widzenia sprawcy, któremu na mocy wyroku sądu udzielono zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności, najistotniejszą korzyścią – jak podnosi Autor – jest brak piętna skazania, bowiem wyrok sądu nie podlega wpisowi do Krajowego Rejestru Karnego i tym samym sprawca zachowuje status osoby niekaranej. Ważną zaletą omawianej instytucji, na którą zwraca uwagę Autor, jest przyjęcie przez ustawę, że uiszczenie określonej kwoty tytułem kary grzywny, nie stanowi przesłanki recydywy skarbowej (s. 137-138). Oczywiście, odniesienie powyższych korzyści przez sprawcę możliwe jest tylko wówczas, gdy spełni on wszystkie przesłanki stosowania dobrowolnego poddania się odpowiedzialności, w tym uiszczenia w całości wymaganej należności publicznoprawnej, jeżeli w związku z zarzucanym czynem zabronionym nastąpiło uszczuplenie tej należności.

Jednakże konkludując rozważania w zakresie instytucji dobrowolnego poddania się odpowiedzialności Autor podnosi pewne wątpliwości co do zasadności „możliwości kilkakrotnego, a nawet wielokrotnego jej stosowania wobec tego samego sprawcy”. W ramach wniosków *de lege ferenda* wskazuje na celowość wprowadzenia pewnych ograniczeń co do stosowania instytucji dobrowolnego poddania się odpowiedzialności „wobec sprawców, co do których organ finansowy ma wiedzę co do częstotliwości naruszeń norm prawa karnego skarbowego” (s. 292). Nie podzielam tego poglądu Autora, zwłaszcza w kontekście innych korzyści jakie niesie za sobą stosowanie omawianej instytucji, a także w kontekście szeroko określonych w k. k. s. wyłączeń stosowania tej instytucji, o których szeroko pisze Autor na str. 180-191.

W rozdziale V rozprawy Autor analizuje kolejną instytucję degresji karania, która przybiera postać skazania, a polega na odstąpieniu od wymierzenia kary z jednoczesnym orzeczeniem środka karnego albo na odstąpieniu (zupełnym), tj. od wymierzenia kary i środka karnego. Zwraca uwagę na znaczącą różnicę z punktu widzenia skutków, jakie pociąga za sobą jej zastosowanie, w stosunku do wcześniej omówionych instytucji. W tym wypadku – jak trafnie stwierdza Autor – „dochodzi do skazania sprawcy czynu karnego skarbowego i odnotowania tego faktu w Krajowym Rejestrze Karnym”, niemniej sprawca unika bardziej istotnej dolegliwości (s. 293).

Ostatni, rozdział VI pracy, przedstawia zagadnienie ustawowych ograniczeń orzekania kary pozbawienia wolności grożącej za przestępstwa skarbowe oraz możliwości orzekania kary ograniczenia wolności jako kary zamiennej. Autor zauważa, że możliwość degresji karania w prawie karnym skarbowym dotyczy także sprawców poważniejszych przestępstw skarbowych, kiedy to zamiast grożącej kary pozbawienia wolności sąd może

orzec karę ograniczenia wolności, jednakże z wyłączeniami podmiotowymi jej zastosowania, określonymi w art. 37 i 38 k. k. s.

Pracę kończy dobrze skonstruowane zakończenie. Autor prezentuje nie tylko najważniejsze wnioski i postulaty *de lege ferenda* wynikające z rozważań dotyczących poszczególnych wątków rozprawy, ale także przedstawia wnioski ogólne na temat instytucji degresji karaniania oraz odnosi się do sformułowanych we wstępie hipotez badawczych, co stanowi rozwiązanie postawionych wcześniej problemów badawczych.

Oceniając całość rozprawy doktorskiej, pragnę wyrazić opinię, że recenzowana praca stanowi podstawę do jednoznacznie pozytywnej oceny. Autor wnikliwie i z dużym zjawstwem analizowanej problematyki przedstawił poszczególne zagadnienia, co dowodzi, że starannie przeanalizował powoływaną literaturę i umiejętnie wykorzystał ją w pracy. Rozważania są wyraźnie pogłębione. Analiza jest rzetelna i w sposób kompleksowy przedstawia zagadnienie degresji karaniania w polskim prawie karnym.

Oceniając wysoko wartość naukową pracy, uważam, że w pełni zasługuje na opublikowanie.

Konkludując stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr. Remigiusza Wrzoska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje jego ogólną wiedzę teoretyczną w zakresie prawa, w szczególności prawa karnego skarbowego i umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Stwierdzam, że spełnia ona wymagania stawiane rozprawom doktorskim, określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2014r., poz. 1852 ze zm.).

Uroslawa Melezini